

The archival materials of amateur archaeologists active in Lithuania – in the State Archaeological Museum in Warsaw

Maria Krajewska

The Documentations Department of the State Archaeological Museum in Warsaw has in its keeping papers of Michał Eustachy Brensztejn, Maria Butrymówna, Wandalin Szukiewicz, Julian Talko-Hryncewicz and Antoni Zaborski.

Of these the largest category are letters received by Erazm Majewski (1858–1922) in the period 1897–1910 which are now a part of Majewski's legacy (Fig. 1; Krajewska, 2008). They document exchange and cooperation of their authors with Majewski in the field of archaeology and ethnography.

Erazm Majewski (Fig. 2) was a known Warsaw in-

dustrialist and one of the leading intellectuals of Warsaw. His interests included entomology, ethnology, archaeology, economy and sociology (Landau, 1974). Majewski made a major contribution to the protection of archaeological heritage; he collected artefacts in his private Archaeological Museum; his collections included artifacts received by Majewski from Polish amateur prehistorians who were active in Lithuania. Majewski laid down scientific foundations for the development of prehistoric archaeology in Poland. In his day, he was an authority on methods of archaeological excavation and of conservation of archaeological

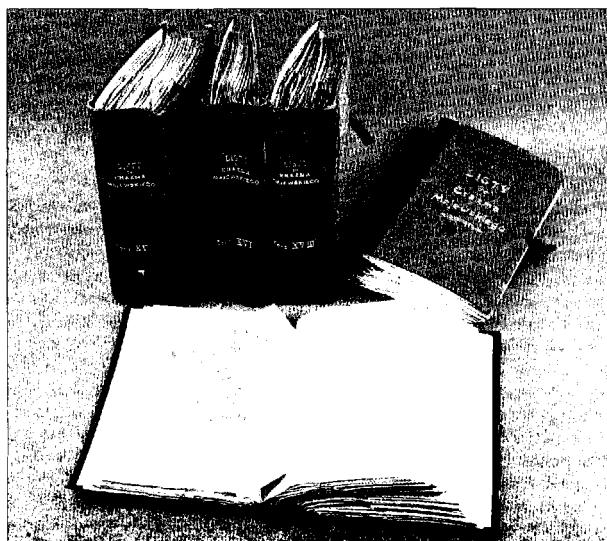

Fig. 1. Folders of Erazm Majewski's letters. Photo R. Soful.

I pav. Erazmo Majewskio laiškų albumas. R. Soful nuotrauka

Fig. 2. Erazm Majewski (1858–1922).

Collection K. i Z. Zaborski

2 pav. Erazmas Majewskis (1858–1922).

K. ir Z. Zaborskių kolekcija

Fig. 3. Michal Eustachy Brensztejn (1874–1938).

„Lietuvos istorijos paminklai“, Vilnius, 1990, fig. IX

3 pav. Michalas Eustachy Brensztejnas (1874–1938),

„Lietuvos istorijos paminklai“, Vilnius, 1990, IX pav.

objects. Many of the letters contain a request for his opinion and advice on such matters. Between 1899 and 1905 Majewski was chief editor of *Wisła*, an illustrated monthly magazine devoted to tourism and folk culture (Kapeliuš, 1982). In 1899, he started a new scientific magazine – *Światowit* – a yearly publication, which he continued to edit and finance until his death. *Światowit* is still in circulation and is published at present by the Institute of Archaeology of Warsaw University. In Majewski's day it was the only forum which was devoted entirely to archaeology (Kolendo, 2000). All the researchers named above published their contributions in *Wisła* and in *Światowit*.

The same documentation includes also

- manuscripts of research papers and the written phonetic version of Lithuanian folk songs, submitted to Majewski by the researchers of Lithuanian prehistory for publication in Warsaw journals,
- drawings of archaeological and ethnographic specimens; maps; plans of archaeological sites, some of them never published; photographic prints of archaeological and ethnographic artifacts which were part of the collection of researchers named earlier, either made by them or ones they had commissioned.

Michał Eustachy Brensztejn (1874–1938) amateur archaeologist and ethnographer, collector, archivist historian (Fig. 3), librarian of the University Library in Vilnius, keeper of the Museum of the Wilnian Friends of Sciences Society (Nowodworski, 1938).

The discussed set of papers includes 5 letters from the year 1900, 1903 and 1904.

The first of these letters, was written in Zakopane, where Brensztejn stayed 'to repair his health', for a few weeks during the summer and enjoyed a lively social life. It is probable that he and Majewski met in person, perhaps thanks to Brensztejn's good acquaintance – Piotr Chmielowski, who was then also living in Zakopane. From the contents of this first letter it appears that Majewski and Brensztejn previously had exchanged information on archaeological matters which at that time was at the centre of their interest.

In other letters, written by Brensztejn from his family estate at Telšiai, he writes on the subject of editing work on his study of Samogitian crosses (Brensztejn, 1907) and wayside shrines. In one of the letters we find a description of the cemetery at Dunajce, present Belarus (Fig. 4). Brensztejn asked Majewski for information on artefacts and archaeological sites

Tłocze gub Kowalewskiej
2 IX 1904

Hyperforia dotyczy gub Kowalewskiego Lisk
zdominowanej formie

Konieczne jest z hydropisie i Wazomotoru
zdominowanego mleka, i takie jest obecnie
skierowane przeciwdziałanie formie reakcji węgla
polityk i wiadomość gub, o której mowa
wraz z nieodmienną, jakaś o wiele dalszą
Dokument

Miesiąc temu pod Głuchowickiego gub, z domu kier-
tury "H. B." do południa zmieniono jasny biały na
jasny żółty z żółtawym brzegiem, w okolicy, iż "Kraju
Gaujard". Pojęcie "Kraju Gaujard" pochodzi od gospo-
darstwa "Kraju Gaujard", w którym
zostało do końca stworzone jedynie jasne, żółte
mleko, jedno z dwóch dwojga, iż z gub, iż z mleka
i żółtawego ok. 10 dni później zmieniło się. Mleko po-
zostające od gub w żółtawym mleku zmienia-
wuje kolorystykę, iż z żółtawego na żółty, żółtawie-
jący, iż z żółty na żółtawiejący. Iż w gubie
powstaje żółtawczy pochylony jest na
południową i południowozachodnią. W labach
1888. po zmycia zanotowano, iż mleko zmienia-
jące kolor jasny koloru. Taki jest ten, który
współpracuje Kowalewskiego i mleko tego
zostaje żółty, iż z żółty żółtawiejący, iż z żółtawie-
jącym, iż z żółtawiejącym żółty żółtawiejący. Mleko
takie iż realtà, iż zmieniało kolor żółty
żółtawiejący z żółtawiejącym żółty żółtawiejący
zmieniało jasność jasnego żółty żółtawiejący.

Ta droga z Bielawa do Legionu jest po lekkiej.
Za wiatrakiem, obok klasztoru grodzieckiego, przed
wioską, znajdują się cmentarzysko-rybników
wielkich, skąd biegnie rzeka o ok. 10 km w głąb
gór, mimożyczek ok. 3000 m wysokości o ok. 1700
szt. średnicy. ⁷⁾

Люсени відій ну ще відомий Король імператор
Кор. «Марко» спадкоєре від брата синів його
старається від земель короля вимінити
якщо не від земельного погодження землеміс-
тво, з обласніми земельними землями та
Кор. На таєм від синів його відомо 1825 р.
Франциск Константин пріор від братів
Іспанських належав дімом імператорським
зброярів та від короля вимінивши земель-
ні землі короля від земель короля вимінивши
якщо не від земельного погодження землеміс-
тво, з обласніми земельними землями та
Кор. На таєм від синів його відомо 1825 р.

Kejczom i Lakięcie Wenus.
3) Czesczajacyka pociągowej grupy fuzji nowych warstw grotu kryształowym w lekkim uderzeniu jada, który zawalał zbrojnego, zetkniewanego z pojemnikiem, z którym nie czekał na pojęcie jednorazowej z drogi pośredniczącej powietrza, skierowanego. Nie czekając, że kryształowa leżał. Trzy kolejki jednokarabikowej wielkości ze wzorcami, co prawie kropliły się, przeszły w kierunku do Tarnowskich i wskoczyły do jednego z nich, uderzając w jego czoło i skróciły serce u nich obokowej dobrzynki, co wywołało z głosami w cęgu i dachu budynku dźwiga i gwaranckie zwoleńne huśtewki. Z jednej z trzech kolejek mieli nogi ku stronom, z drugiej, o której jedno mieli,

Свяглихъ лѣхъ скілѣдовъ співъношею. То съмъ
представъ, о честіи въ отчестіи Господа. Нынѣ
Кондикъ скілѣдовъ доказаєши, чѣмъ вѣдѣ
бѣдъ умнѣтіемъ, аѣ звоніти. Кашинъ вѣдѣ
по бѣдѣ въ землѣ ѿзїти. Аѣ звоніти
въ вѣдѣ землѣ, звоніти въ землѣ вѣдѣ
въ землѣ вѣдѣ, по бѣдѣ въ землѣ вѣдѣ.
Рѣшо, предъ вѣдѣ въ землѣ вѣдѣ, какъ
jakъ свяглихъ именъ вѣдѣ вѣдѣ, предъ вѣдѣ въ
Кашинъ вѣдѣ. Слѣдомъ же вѣдѣ въ землѣ вѣдѣ
въ землѣ вѣдѣ, звоніти въ землѣ вѣдѣ

Udowodnionej pierwotkości mimośrodowej
kultury oznaczałoby obecność jej przedmiotów
przypisanych do położonego na pół-
nocny wschód od Kowiczków wsi Kowiczków
i do wody archeologicznej.

Gege Myraay Lioeminku
Michael Bremseth

Fig. 4a, 4b. Letter from Michal Eustachy Brensztejn to Erazm Majewski with description of the cemetery at Dunajce (present Belarus). PMA Archives

4 a, 4 b pav. Michailo Eustachy Brensztejno laiškas Erazmui Majewskiui su Dunajico kapinyno (dabarinių Gudijos) aprašymu. VAM archyvas

1940-07-03
Tuesday
Morning at 6:30 am. I went to the
crossroads to buy some bread.
Kongkajao 3 houses to Wongsan
village in northern Thailand.
The road is very bad, mostly mud
which is very dangerous because
it is very slippery and there are
many holes.
The village has about 100 houses and
most of them are made of wood and
bamboo. There are also some stone
houses. The people here are
mostly Chinese and they speak
Chinese. They are very poor and
have no electricity or running water.
They live in simple houses and
work as farmers or laborers.
There is a small shop where
they sell basic necessities like
rice, flour, sugar, salt, etc. There
is also a post office where
they can send letters and packages.
The weather is very hot and humid,
but the people are very friendly and
welcoming. I enjoyed my stay there.

Ta droga z Bielskiem Bialskim po lokach do wsiem, odcinek gminy grodzieckie, odcinek uroczyska zwanej w cmentarzu - wiechowa - na lokal, odwadzajacy z ok. 10 hektarów obszar, zaczynaacy od skarpa wyrobiska i ok. 1990 roku zatrudniony.

Удосконали рівність їх правополітичної
правомочності. Вони обіцяють привести
до функціонування, якщо буде відсутній
Конституції (з уточненням таємниці),
до миру з іншими державами.

Lee Myrdal

Michael Breszczaj

Fig. 4a, 4b. Letter from Michal Eustachy Brensztejn to Erazm Majewski with description of the cemetery at Dunaice (present Belarus). PMA Archive.

4 a, b pav. Michailo Eustachy Brensztejno laiškas Erazmui Majewskui su Dūnajico kapinyno (dabarinių Gudija) aprašymu. VAM archyvas

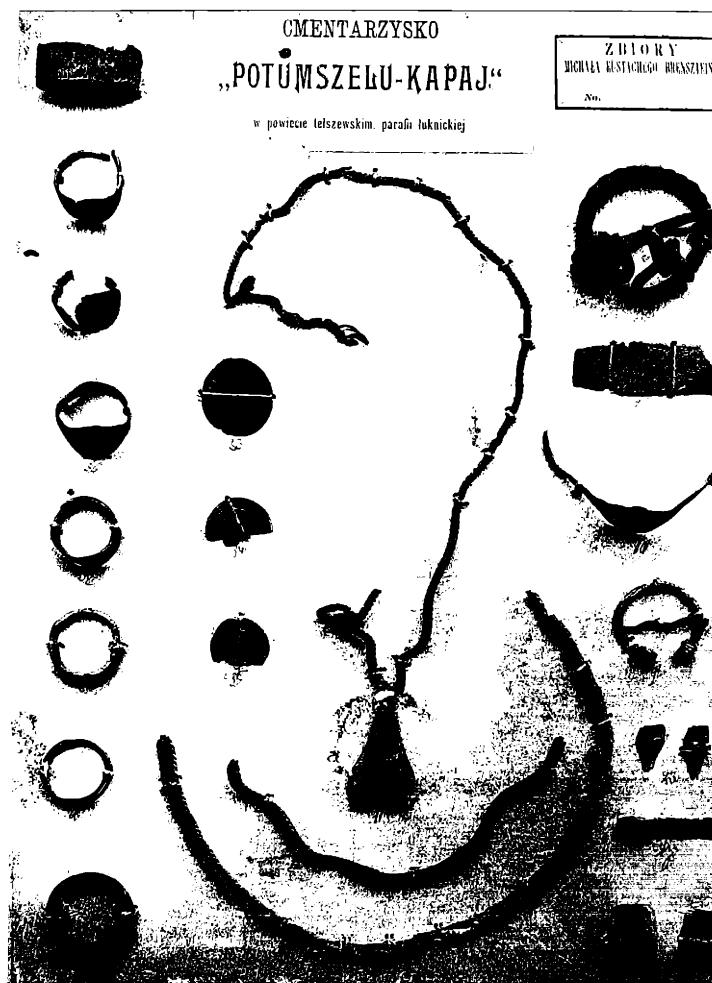

Fig. 5. Photographic print of archaeological specimens
from cemetery at Patumšalai district Telšiai. PMA Archive

5 pav. Archeologinių radinių iš Patumšalų kapinyno (Telšių r.)
nuotraukų atspaudas. VAM archyvas

e Kaunas, as he was at that time working on an archaeological map and an 'Archaeological Inventory' of his province. His collection also includes a bound manuscript of work from 1907 – an Archaeological Inventory of the Province of Kaunas, containing 192 bound volumes. Brensztejn added 11 further unbound

sheets, containing an introduction written by Lin Szukiewicz. These papers were published in 1926 by the Polish State Monuments Conservation Board and remain to this day.

In the introduction to the Inventory it is given of the lands of the province of

222

January 23 1902 a

... *Sauvage* pene
perdidae typodidiae vales
et *Yunnan* et *the economic economy*
debet emere, neque perire de pene
soliditate et typodidiae pene
perpetua. *Monachus* et *the economic*
feliciter in one *St. John's* cal. 33,
emereit 24, *gabrielis*; omnes
triginta menses, et *hunc* *gabrielis*,
omnes in *monachis* *typodidiae*
providendo *cameram* *in gloria*

ausführbarer Vorschlag
wurde erstellt. Es ist
nun verabschiedet.

Lodomerus myrmecoides miyatae n. sp.
 Testa stigmy de myrmecoides alata
 lamina testa rotunda
 Stigmy, plicae parvulae, non rotundatae
 sphaera apicalis testa peripheria levata
 lamina testacea, Testa 12 cal.,
 guttulae 3, stigmy 2, rotundatae non
 cylindrica, oblique rotundatae 2-3 cal
 et marginis 2, obliqua, rotundatae
 Testa apicalis testacea, lamina
 Testa non rotundatae, non cylindrica
 Testa rotunda, apicalis testacea

Fig. 7a, 7b. Letter from Maria Butrymówna to Erazm Majewski including description of stones finding in Jutkony district Panevėžys. PMA Archive

7 a, 7 b pav. Marijos Butrymównos laiškas Erazmui Majewskiui su akmeninių radinių iš Jutkonių (Panevėžio r.) aprašymu. VAM archyvas

Fig. 8, 9, 10. Photographic prints of stones finding in Jutkony district Panevėžys. PMA Archive

8, 9, 10 pav. Akmeninių radinių iš Jukonių (Panevėžys) muotraukų atspaudai. VAM archyvas

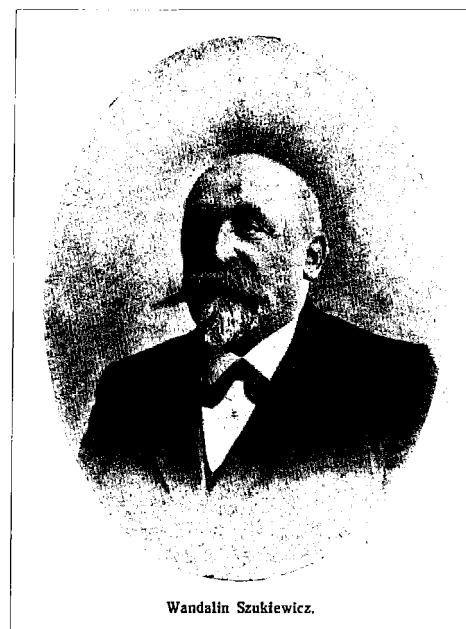

Fig. 11. **Wandalin Szukiewicz (1852–1919).**

“Ziemia”, 1914, nr. 15, p. 225.

Il pav. Wandalinas Szukiewiczius (1852–1919).

„Ziemia”, 1914, Nr. 15, p. 225

The Warsaw Museum has in its collection 32 letters from the period 1897 to 1904 and from 1910, written by Szukiewicz from Wilnius and from his family Nacza (present Belarus). Two of these letters (Fig. 12, 13, 14) were written on a valuable letter paper decorated with steel engravings of Wilnius, taken from the publication “Album Wileńskie” of Jan Kazimierz Wilczyński (Jaworska, 1972, s. 382).

The exchange with Majewski started on 2 January 1897, when Szukiewicz responded to the appeal addressed by Majewski to the general public to help collect and protect archaeological artifacts.

In the letters, next to details of his biography, we find information on archaeological investigation made by Szukiewicz of sites in the district of Lyda and Trakai of province of Wilnius, and most of all, detailed description of cemetery at Pomusie, now Parmusiai district Varėna (Szukiewicz, 1900). Szukiewicz wrote also about his collections and the way he obtained his exhibits. He replied positively to an offer made by Ma-

jewski to exchange flint artifacts and scientific publications. He communicated news about the archaeological collection of Michał Federowski (1853–1923), ethnographer, amateur archaeologist and collector, with whom he was in personal contact. Some space is taken by information indicating that Majewski provided consultation to Szukiewicz and reviewed his scientific works, assisted in their publication in scientific journals, and above all, accepted his contributions to *Świątowit* in the period 1899 to 1904. The letters also contain references to the great interest Szukiewicz had in ethnography: images of ornamental crosses in province of Wilnius (Szukiewicz, 1903), elements of Lithuanian folk costume and Lithuanian lore, beliefs and traditions and place names.

The same set of papers includes drawings made and signed by Szukiewicz of archaeological and ethnographic artefacts from Moravia, Switzerland, Sweden and England, and of townhouses of Wilnius, plans of archaeological sites at Nacza, Pomusie, Ejszyszki, now Eišiškės district Šalčininkai and Kaszety, now Kaštėtos district Varėna and maps coloured by hand: Lithuanian orography, archaeological map of the region on the lower Merkys and Ūla rivers, and on the Ūla and Nočia rivers, photographic print of archaeological artifacts from Parmusiai district Varėna (Fig. 15). There is also a set of drawings (some of them in colour) made in ink on pasteboard, unsigned. They represent flint and stone artifacts which probably belonged to Szukiewicz – presumably, these are patterns for his publication, unfinished and without description.

Julian Talko-Hryncewicz (1850–1919) medical doctor and anthropologist (Fig. 16; Stoływo, 1907; Talko-Hryncewicz, 1930).

The collection of the Documentations Department includes 5 official letters signed by Talko-Hryncewicz and 5 letters received by him (Fig. 17). We may assume that this documentation is incomplete.

The earliest of these papers dates from 12 May 1899. It is a letter containing a request to Majewski for send specified issues of the journal *Wisła*. The same set includes 4 formal letters from the year 1903 and 1904 with thanks to Majewski for research papers he had sent to Talko-Hryncewicz and for issues of *Wisła* and for *Świątowit*. They are written on the official paper of the Branch of the Imperial Geographic Society in Troickosavsk in Siberia, which had been established

Montagne du Chateau.

Vilna le 26/III 98

Klauzury Pannie!

Pragniem znamy mój i cie moja głęboka wdzięczność, za przygotowanie przycieku p. f. "Dobne prace i uroki".
Bez tych owa klarnetowa droga, granica ta, a zarazem doskonałyjym przedmiotem kierują i prowadzą, w moich poszukiwaniach śladów moich karmiących w Lickim powiecie, o których pisatem klawuzymu Pannie w roku 1897. Dostępnychas nie mogłem użycie się z przygotowaniem przedstawiać klawuzymu Pannie rezultatów moich poszukiwań, które bowiem daje przede wszystkim wynikające od mo-

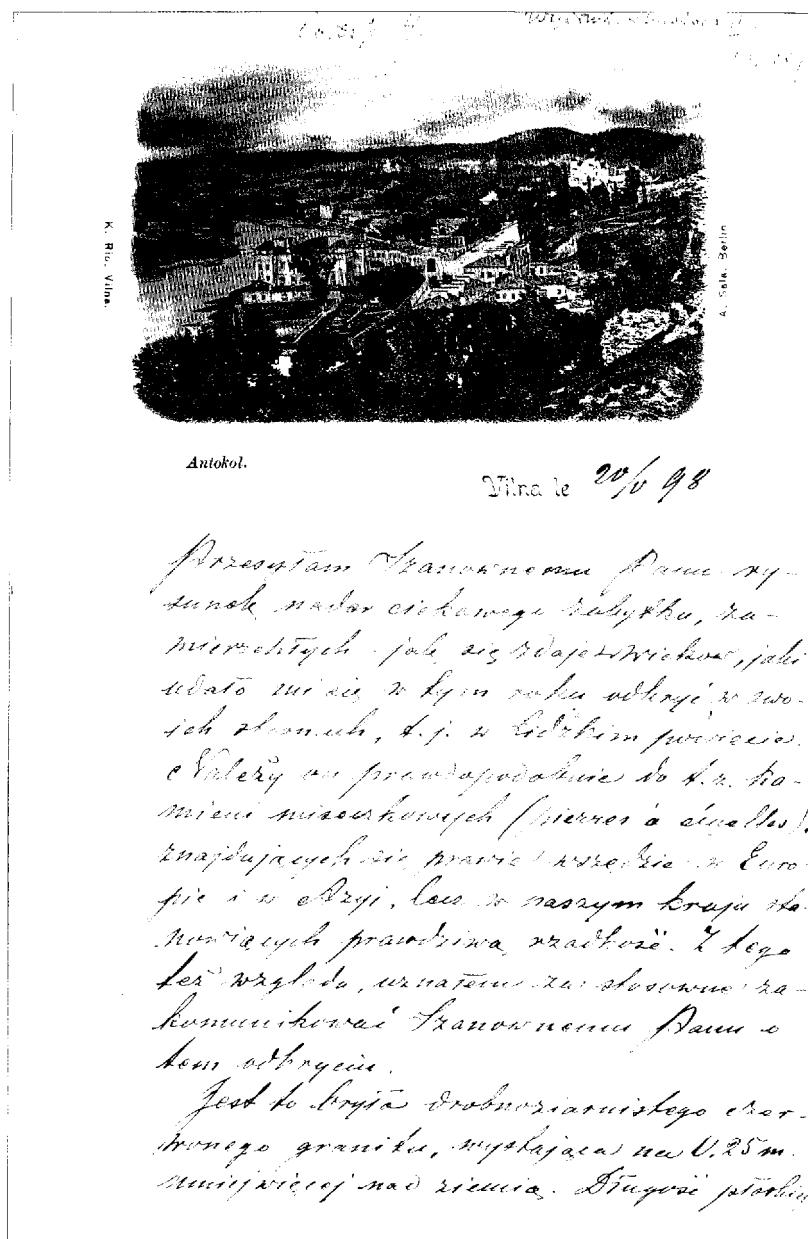

Fig. 12, 13. Letters from Wandalin Szukiewicz to Erazm Majewski. PMA Archive

12, 13 pav. Wandalino Szukiewicza laiškai Erazmui Majewskini. VAM archyvas

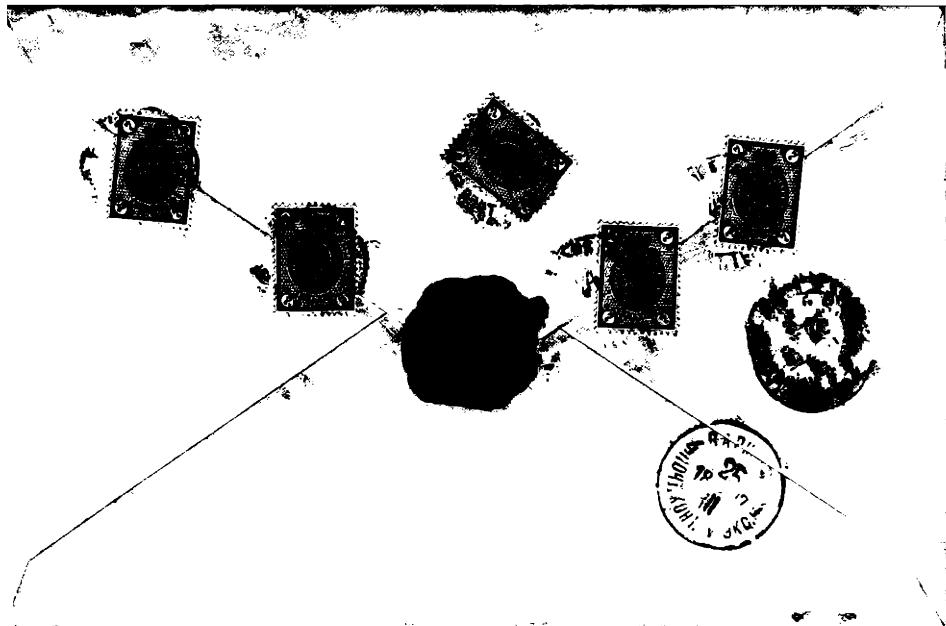

Fig. 14. Envelope with sealing wax of Wandalin Szukiewicz. PMA Archive
14 pav. Vokas su Wandalino Szukewiczaus vaškiniu antspaudu. VAM archyvas

t the initiative of Talko-Hryncевич and of which he was chairman between 1894 and 1908. Talko-Hryncевич also created a library in the same town, to which he donated the publications named above.

The correspondence from Troickosavsk starts with letter dated 6 July 1899 congratulating Majewski on the publication of volume I of *Światowit* with a request to have it sent to him. Talko-Hryncевич wrote 4 more letters from Siberia, in 1899, 1902, 1907. In them he declared himself ready to exchange archaeological artifacts with Majewski: he asked Majewski for artifacts from the 'stone age', and promised in exchange similar finds from the region of Lake Baikal. In this way, he was trying to obtain exhibits for the museum which he created and was directing at Troickosavsk.

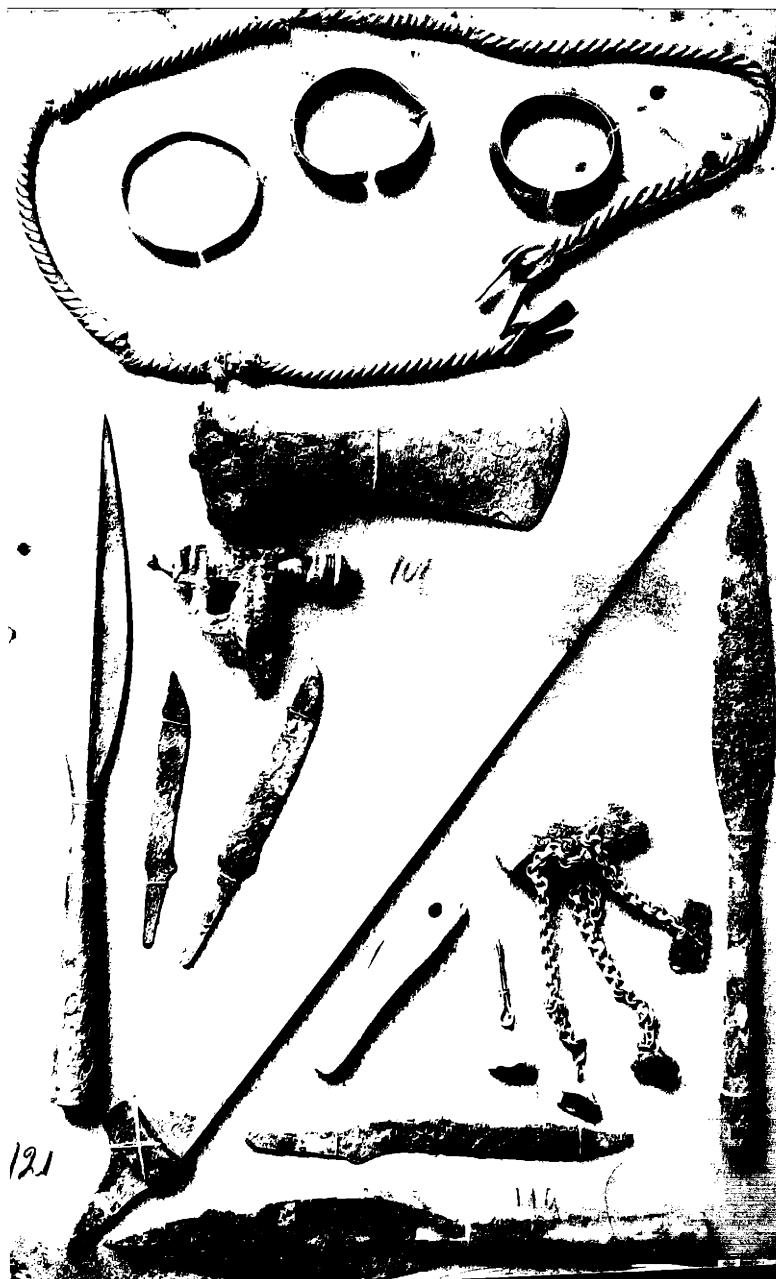
The letters contain minor biographical details on the time when Talko-Hryncевич was living in Siberia and on his research activity there. They document his attempts to start a steady cooperation with Majewski, contributing information and materials to the *Światowit*, consistent with the profile of this journal. His encouragement, he suggested a number of sub-

jects, eg, reports from archaeological congresses and conferences. We also find references to articles which Talko-Hryncевич contributed to *Wisła* and *Światowit*, but unfortunately, their titles or subject matter are not specified.

In the same set of papers there is 1 letter from Krakow, written in 1911, informing that Talko-Hryncевич entered the chair of anthropology at the Jagiellonian University in Krakow and organised a Department of Anthropology and a Museum of Anthropology there. Counting on Majewski's generosity he asked for books for the library of his Department. In exchange, he offered his own publications.

Antoni Zaborski (1850–1906) amateur archaeologist, collector (Fig. 18; Kulikauskas, Zabiela, 1999, p. 179–180).

The collection of the Documentations Department includes 15 letters from the period 1901 to 1904 and 1906 written to Majewski from Zaborski's family estate of Poszuszwie, now Pašušvys district Kėdainiai. It is not clear whether the two men were acquainted personally. A meeting which Zaborski planned during his

15. Photographic print of archaeological artifacts from Pamusiai district Varėna. PMA Archiv

15 pav. Pamusių (Varėnos r.) archeologinių radinių fotografijų atspaudai. VAM archyvas

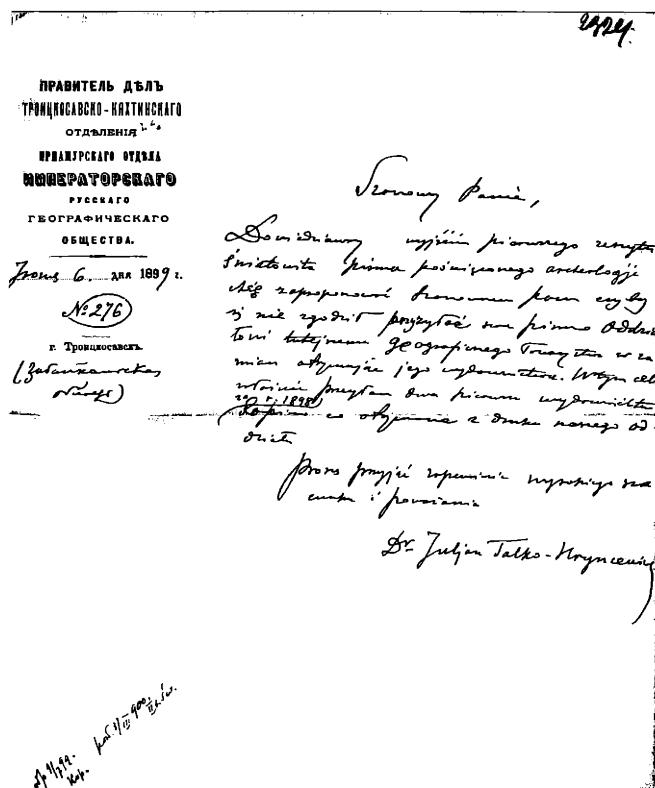
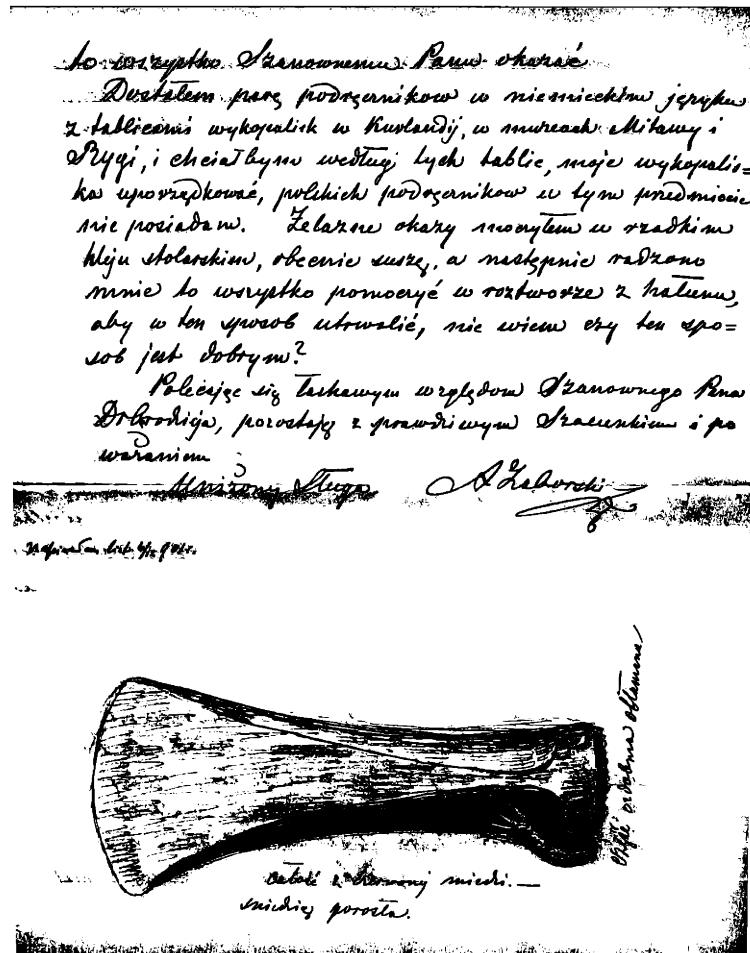

Fig. 17. Letter from Julian Talko-Hryncewicz to Erazm Majewski. PMA Archive
17 pav. Juliano Talko-Hrynciewiczaus laiškas Erazmui Majewskiui. VAM archyvas

Fig. 18. Antoni Zaborski (1850–1906). „Lietuvos istorijos paminklai“, Vilnius, 1990, fig. VII
18 pav. Antonis Zaborskis (1850–1906). „Lietuvos istorijos paminklai“, Vilnius, 1990, VII pav.

ig. 19

Fig. 19, 20, 21. Letters from Antoni Zaborski to Erazm Majewski including drawings of archaeological artifacts in his collection. PMA Archive

19, 20, 21 pav. Antonio Zaborsko laiškai Erazmui Majewskiui su archeologinių radinių iš savo kolekcijos piešiniais. VAM archyvas

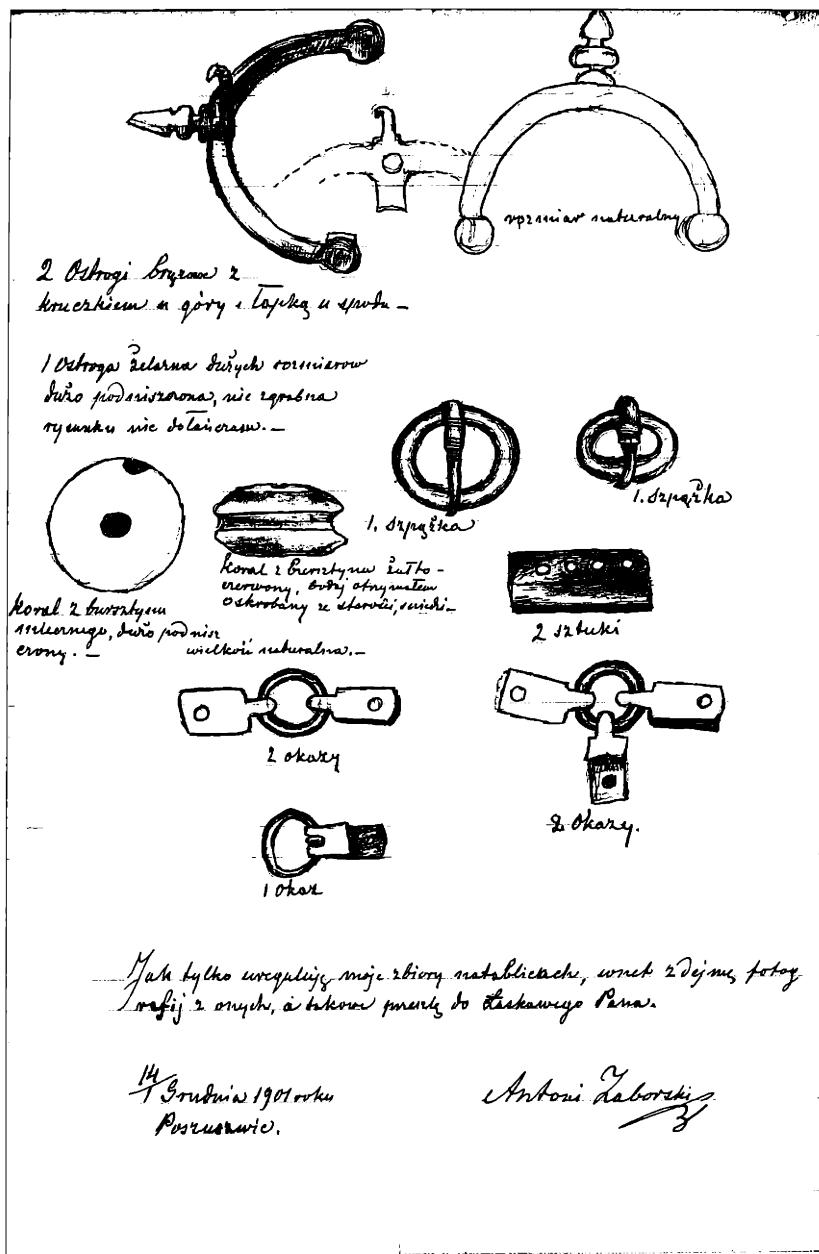
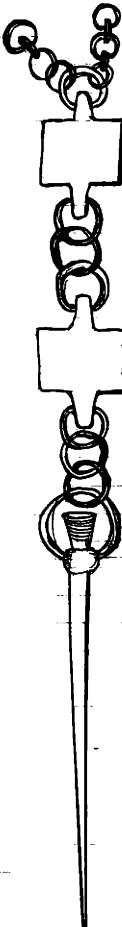

Fig. 20

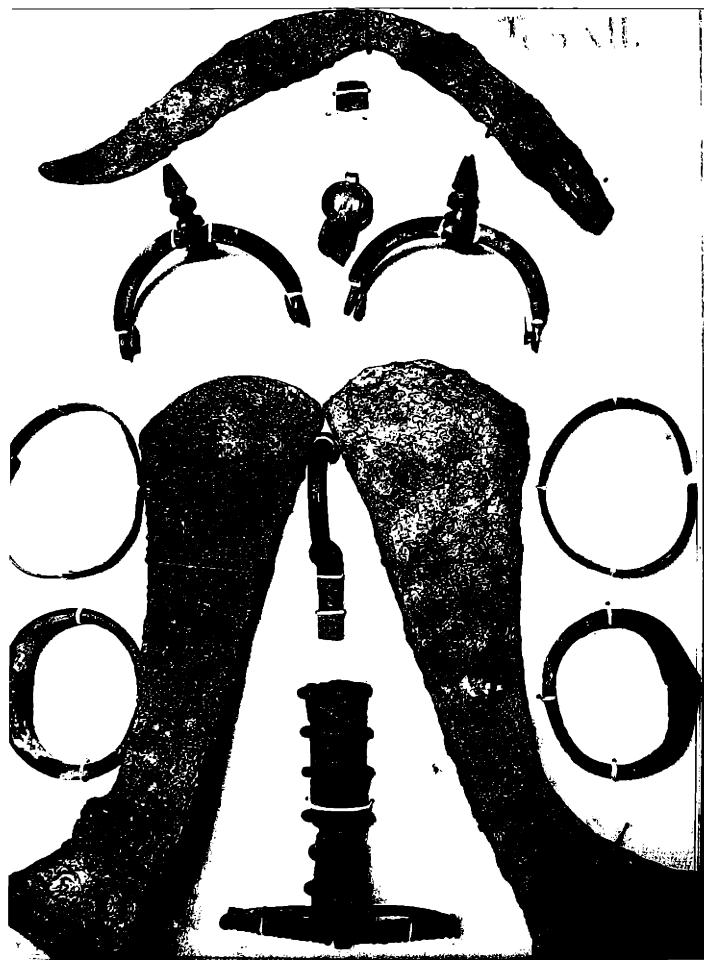
8. - Pierścieni rozmaitych obrymataw: sztuk. 27, z tych pięć odmiennych typow: purytaw, poroszajce u minie 22 sztuki. -
9. - Celtaow żelaznych, rozmaitej wielkości obrymataw 22 sztuki, dwa okary po system, poroszajce u minie 20 sztuk. -
10. - Celtaow żelaznych odmiennych obrymataw 6 sztuk, jeden purytam, poroszajce u moich żbiorach 5 sztuk. -
11. - Mrożow 12 sztuk, jeden purytam, poroszajce 11 sztuk. -
12. - Siczyprow 8 sztuk, jeden purytam, poroszajce dw minie 7 sztuk. -

Mogłem dać innym okarom nietłosowanej malarstwie, jakim purofanem, proszę minie po informowani, a to poprawić

Na polu wie gzytając, równien nad rekej skuszaw położony; lec na polu roionem podniesionem wysoko, wy orna Celta Czerwonego brzegu (niemiany) tadnie zaśnidziaty, tylko u góry ordynas kroonka, ktora tam byta, nim obrymataw, została przer. lud zaśroczona, kibat lego Celta i jego wielkość odpowiada rycunkowi Skarłowska tom I, stron. 73.- fig 53.

wica te malarstwo moego muzetka powtarzanie o półtora wiekach odległa, obecnie w niej niemalających się podobieństw nadruków na tło malarstwie Ziemia. -

poza wzajem wyregulowanych okarow, znajdująca się kilka okarow dobrzych z brzegu, które nie są tam, ale rycunki ich do tła malarstwie.

ig. 22

Fig. 22, 23. Photographic prints of archaeological specimens
from Pašušvys district Kėdainiai. PMA Archive

22, 23 pav. Radinių iš Pašušvio kapinyno (Kėdainių r.)
piešinių nuotraukų atspaudai. VAM archyvas

F. G VIII.

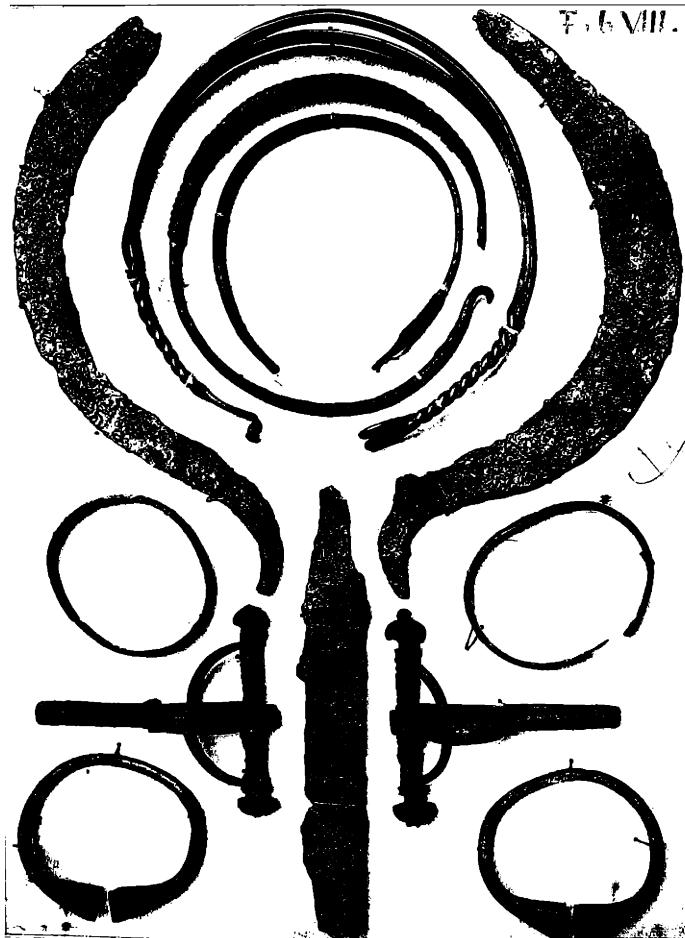

Fig. 23

BIBLIOGRAPHY

- Brensztejn M. E., 1907. Krzyże i kapliczki żmudzkie. Materiały do sztuki ludowej na Litwie. In: *Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne*. IX/2, s. 3–16.
- Butrymowna M., 1902. Kurhany w Niewieźnikach w pow. poniewieskim. In: *Światowit*. IV, s. 148.
- Jaworska J., 1972. Album Wileńskie i jego wydawca Jan Kazimierz Wilczyński. In: *Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie*. XVI, s. 289–405.
- Kapełus H., 1982. „Wisła“ (1887–1905). In: *Dzieje folklorystyki polskiej 1864–1918*. Warszawa, s. 264–337.
- Krajewska M., 2008. Spuścizna Erazma Majewskiego w Pracowni Dokumentacji Naukowej Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. W 150 rocznicę urodzin E. Majewskiego (1858–1922). In: *Wiadomości Archeologiczne*. LX, s. 1–87.
- Kolendo J., 2000. „Światowit“ – sto lat dziejów czasopisma. In: *Światowit*. 2 (43), fasc. B, s. 97–111.
- Kulikauskas P., Zabiela G., 1999. Lietuvos archeologijos istorija. Vilnius.
- Landau Z., 1974. Majewski Erazm. In: *Polski Słownik Biograficzny*. XIX/2–81. Wrocław, s. 176–178.
- Majewski E., 1900. Kurhany w Pakalniskach w pow. poniewieskim zbadane przez Marię Butrymownę. In: *Światowit*. II, s. 92–103.
- Nowodworski W., 1938. Ś. P. Michał Eustachy Brensztejn. In: *Przegląd Biblioteczny*. XII/4, s. 303–308.
- Sawicka L., Griąza G., 2007. Mogiła wielkoludów... Szwedów czy konfederatów. Cmentarzysko kurhanowe w Pakalniskach (Północna Litwa) w świetle badań Marii Butrymowny w 1897 roku. In: *Wiadomości Archeologiczne*. LIX, s. 165–202.
- Szukiewicz W., 1900. Kurhany w Pomusu (pow. Trockiego, gub. Wileńska). In: *Światowit*. II, s. 1–16.
- Szukiewicz W., 1903. Krzyże zdobne w guberni wileńskiej. In: *Wisła*. XVII, s. 699–706.
- Stoływo K., 1907. Dr Julian Tako-Hryncewicz. Notatka bio-bibliograficzna z powodu mianowania na stanowisko profesora antropologii na Uniwersytecie Krakowskim. In: *Światowit*. VIII, s. 124–130.
- Talko-Hryncewicz J., 1920. Wandalin Szukiewicz jako prehistoryk Litwy. In: *Wiadomości Archeologiczne*. V, s. 65–70.
- Talko-Hryncewicz J., 1930. Z przeżytych dni (1850–1908). Warszawa.
- Zaborski A., 1905. Cmentarzysko w Poszuszwi w pow. i gub. kowieńskiej. In: *Światowit*. VI, s. 145–148.

LIETUVOS DIRBUSIŲ ARCHEOLOGŲ MĖGĖJŲ ARCHYVINĖ MEDŽIAGA VARŠUVOS VALSTYBINIAIME ARCHEOLOGIJOS MUZIEJUJE

Maria Krajewska

Santrauka

Varšuvos valstybinio archeologijos muziejaus dokumentacijos skyriuje saugoma Michał Eustachy Brensztejno, Marijos Butrymownos, Wandalino Szukiewicza, Juliano Talko-Hryncewicza ir Antonio Zaborsko archyvinė medžiaga.

Didžiausiai dokumentacijos dalį sudaro laiškai, kuriuos gavo Erazmas Majewskis (1858–1922). Jis buvo žymus Varšuvos pramonininkas, domėjosi entomologija, etnologija, archeologija, ekonomika ir sociologija, turėjo privatų archeologijos muziejų. 1899–1905 m. E. Majewskis buvo žurnalo *Wisła* vyriausasis redaktorius, o 1899 m. pradėjo leisti žurnalą *Światowit*. Jo archyviniai palikime, saugome Varšuvos valstybiniai archeologijos muziejuje, yra įvairių autorinių straipsnių rankraščių, archeologinių radinių piešinių, tyrinėtų vietų planų.

Michałas Eustachy Brensztejnas (1874–1938) buvo savamokslis archeologas ir etnografas, kolekcinkas, Vilniaus universiteto bibliotekos tvarkytojas, Vilniaus mokslo draugijos muziejaus tvarkyto. Su Lietuvos archeologine medžiaga susiję 5 M. E. Brensztejno laiškai, saugomi Varšuvos valstybinio archeologijos muziejaus dokumentacijos skyriuje. Šiame skyriuje taip pat saugomas M. E. Brensz-

tejno darbo apie Kauno gubernijos archeologinių inventorių rankraštis. Darbo įvade pateiktas Kauno gubernijos aprašymas: geografiniai, geologiniai ir hidrologiniai. Taip pat parengtas archeologinių vietų sąrašas, kuriame jos suklasiuoti iš akmenų, bronzos ir geležies amžiaus. Šiame darbe Brensztejnas pristatė ir apraše daugiau nei 900 archeologinių vietų, esančių Telšių, Raseinių, Šiaulių, Panevėžio, Kauno, Ukmergės ir Zarasų apskritose. Šio inventoriaus šaltiniai – publikacijos ir informacija iš vienų bei privačių kolekcijų. M. E. Brensztejno dokumentų rinkinyje yra ir radinių „Patumsalių kapų“ fotografių.

Maria Butrymówna (?–?) – Jutkonii dvaro savininko duktė. Archeologė mėgėja ir etnografe. Varšuvos valstybinio archeologijos muziejaus dokumentacijos skyriuje saugoma jos vizitinė kortelė ir 8 laiškai E. Majewskui, kuriuose pateikiama informacija apie jos kasinėjimus Nevėžininkuose ir radinius iš Jutkoniu. Tame pačiam dokumentų rinkinyje yra M. Butrymownos kasinėjimų Pakalniškių pilkapyne aprašymas, kuris greičiausiai buvo skirtas E. Majewskui.

Wandalino Szukiewicza (1852–1919) archyvinį palikimą Varšuvos valstybinio archeologijos muziejaus dokumentacijos skyriuje sudaro 32 laiškai, kuriuose yra informa-

cijos apie jo kasinėjimus Vilniaus gubernijos Lydos ir Trakų apskrityse. Smulkiausiai aprašyti Pamusių pilkapių tyrimai. Laiškuose rašoma apie jo bei Michał Federowskio (1853–1923) archeologinių radinių kolekcijas. Dokumentų rinkinyje yra daug informacijos ir apie kitų šalių archeologinę medžiagą, Nočios, Pamusio, Eišiškių, Kašetu archeologinių vietų planai, Merkio žemupio, Ūlos, Nočios upių regionų archeologiniai žemėlapiai.

Juliano TALKO-HRYNCEWICZIAUS (1850–1919) – medicinos daktaro – archyviniai palikime, saugomame Varšuvos valstybinio archeologijos muziejaus dokumentų skyriuje, yra penki jo ir penki jam rašyti laiškai, tačiau tiesioginės informacijos apie Lietuvos archeologinius objektus juose nėra.

Antonio Zaborskio (1850–1906) palikmas Varšuvos valstybiniam archeologijos muziejui – tai korespondencija, pagal kurią galima spręsti, kad jis kolekcionavo archeologinius radinius ir kitokius daiktus iš Lietuvos bei Žemaitijos. A. Zaborskis ketino inicijuoti Nacionalinį muziejaus steigimą Vilniuje, kuriam planavo perduoti savo kolekciją. Su E. Majewskiu jis konsultavosi dėl archeologinių radinių ir jų konservavimo, nusiuntė savo tyrinėto Pašūvio kapyno radinių piešinius, aprašymus ir fotografijas.

Aptartieji dokumentai yra vertingas šaltinis archeologijos istorijai pažinti. Ypač vertingi yra neskelbti dokumentai, leidžiantys suvokti XIX a. pabaigos – XX a. pradžios archeologijos mokslo raidą.

Parengė Linas Tamulynas

Iteikta 2009 m. kovo mėn.